

rekening met lege handen weggestuurd. (...) Geen ogenblik roert de librettist diepere menselijke conflicten aan. Hij verzint nieuwe namen voor de geliefde charges van de populaire commedia dell'arte, verplaatst ze in het sociale milieu van de tijd, offert met gevoelige passages de sentimentele smaak van de tijd die toentertijd in de mode was en geeft aan beproefde situaties een nieuwe omlijsting."

Zo luidt het traditionele oordeel, en we kijken terug naar de foto. De verbazing groeit. Dit is niet een decor die bij zo een luchtige niemendallerigheid past.

Foto twee

Commedia dell'arte, zegt Paumgartner. Maar de twee personages op de foto zijn mensen in een gespannen houding tegenover elkaar. De vrouw valt verwijtend aan, de man kijkt schuld bewust naar de grond, en houdt een bloem als onafdoend wapen stevig vast. Wie hier de sterkste figuur is, is geen ogenblik een raadsel. Maar dat die sterke figuur sociaal op een lagere trap staat (dat tonen haar kleren), maakt de situatie alleen maar spannender. Dat de man, met zijn bloem en zijn lauwerkroon, verloren lijkt gelopen in een vreemde wereld, zodat de vrouw hem met alle zwaarte van het hier en nu zonder moeite wegduwen kan, maakt de situatie dramatisch, en de commedia dell'arte lijkt ver-

weg. De bomen op de achtergrond verzetten zich tegen de conventie: hier gebeurt iets echts.

Maar waar is dat "echte" dan te vinden? Toch niet in het spel der vergissingen? Toch niet in het netwerk van toevalligheden? Neen. Laten we terugkeren naar de samenvattingen van het libretto en letten op het punt waarbij Paumgartner het verhaal heeft afgebroken. Tot daar is het voorspelbaar en "typisch" achttiende-eeuws. Maar het stuk is merkwaardig, omdat het zich door deze conventies niet laat binden. Er is een eerste grote boog waarbij graaf Belfiore, langs de kronkelwegen van een proces om, weer bij zijn eerste geliefde wordt gebracht. Maar in plaats van op dat werkelijk conventionele punt stil te vallen, gaat het stuk, dank zij een onverwachte wending, gewoon door. De geliefde – zijnde Violante Onesti, ofte de valse tuinierster – wordt door toedoen van haar rivale, Arminda, ontvoerd. Nu is pas alles uit de haak – en zie: de bomen volgen dit kapitale punt van de handeling. Met een kort en spectaculair theateffect gaan ze allemaal schuin staan (prachtig op het ogenblik zelf, maar in het geheugen blijft dit als een wat te nadrukkelijk moment achter, vooral – en vreemd genoeg – omdat de bladeren zulk een ongepast ruisend geluid maken). De situatie zit zo verknoopt, dat de twee gelieven het verstand verliezen. Deze waanzin wordt uitgedrukt door een reeks verwijzingen naar mythologische inhouden. Pas als

graaf Belfiore vanuit zichzelf de liefde voor Violante terug vindt, keert de orde terug.

In de loop van de gebeurtenissen hebben het verhaal en de psychologische motivering een heel klein aandeel gekregen. Het discoursieve is op de achtergrond geraakt, en een ander vertelprincipe is de actie gaan bepalen. Dit stuk is een catalogoog van situaties geworden. Het plot verliest zijn "onwaarschijnlijkheid" als we een lijst opmaken van de verhoudingen, die ons getoond worden: de passionele moord (die zich, vreemd genoeg, vóór het opgaan van het doek heeft afgespeeld: Belfiore is de post – Othello (als deze zich niet van het leven zou benomen hebben), de liefde op valse gronden (tussen de graaf en de rijke Arminda zijn er motieven die met status en geld te maken hebben), de onbeantwoorde liefde (Cavalier Ramiro, de eerste geliefde van Arminda, doet een zelfmoordpoging), de onstandvastige liefde (Serpetta, het kamermeisje, dat verwoed achter de betere partij aanzit, maar zich tenslotte tevreden stelt met Roberto/Nardo, een dienaar), de toegewijde liefde (Roberto/Nardo die geduldig zijn uitverkorene het hof maakt, ook al loopt dat eerst op een sisser uit), en tenslotte de trouwe liefde (de finta giardiniera zelf – en daar ze ook de titel aan het stuk geeft, vertegenwoordigt zij de ideale vorm van een emotie en een impuls, die zo makkelijk tot verstoring, pijn en ellende aanleiding kan geven). Pas als de catalogoog is afgewerkt,

*Foto twee:
La Finta Giardiniera
(Joanna Kozłowska,
Barry Mc Cauley)
– Foto Oliver
Herrmann*

